

فضای شهری :

برای شناختن فضای شهری نخست باید دو مقوله را شناخت. ۱- فضا ۲- شهر

۱- فضا : space :

(فضای خالی) مکانی که مابین عناصر ساخته شده، و مشاهدات واقع می شوند (عرصه خالی) محیط پیرامون را اگر بشناسیم می توانیم به دو عرصه ساخته شده و ساخته نشده تقسیم کنیم.

محیط های ساخته نشده فضا

محیط های ساخته شده توده که همان ساخت و سازها و ساختمانها است

شهر دارای تعاریف از نظرهای مختلفی است : ۱- جمعیتی ۲- اقتصادی ۳- سیاسی- اداری (قانونی)

تعریف سیاسی- اداری :

سکونتگاههای انسانی که قانون و مراجع قانونی واژه های شهر را بر آن تأیید و تصویب نمایند.

[اطلاق قانونی واژه] این کار در کشور ایران بر عهده دفتر تقسیمات کشوری وزارت کشور است.

تعریف جمعیتی :

سکونتگاههای جمعیتی بیش از ۵ هزار نفر را عمدتاً شهر می نامند. این عدد نسبی است و در برخی کشورها ۲۰۰۰ نفر یا ۲۵۰۰ نفر را به عنوان آستانه شهری شدن یک سکونتگاه تعریف کرده اند.

تعریف اقتصادی :

به مراکز اقتصادی که از نظر میزان تبادلات اقتصادی و ایجاد مراکز تولیدی و خدمات اقتصادی آنها شهرهای قوی را ایجاد می کند در طول زمان به عنوان شهر لقب می گرفتند. مثل برخی از بنادر و شهرهای مراکز تولیدی و صنعتی

تعریف فضای شهری :

عرصه های خالی و ساخته نشده محیط پیرامون که در شهرها قابل مشاهده و درک می باشد و محل حرکت استفاده و تکاپوی طیف عام مردم و شهروندان میباشد و قابلیت جانمایی کلیه فعالیتها و خدمات شهری را دارد.

فضای شهری: فضای باز موجود در محیط پیرامون خود که از نظر قانونی شهر باشد را فضای شهری می گویند.

هرچه شناخت فضای شهری قویتر باشد تحلیل فضای شهری دقیقتر است.

از شناخت فضای شهری به تحلیل فضای شهری می‌رسیم تا به طراحی فضاهای شهری برسیم. شناخت قوی منجر به تحلیل قوی و تحلیل قوی منجر به طراحی قوی می‌شود.

جنبه های قابل تعریف فضای شهری :

تا سال ۱۹۹۰ بیشتر مباحث کالبدی و مباحث فضایی (به مفهوم تجسمی و فرمیک) تعریف کننده فضاهای شهری بودند . اما بعد از سال ۱۹۹۰ به مفاهیم دیگر مثل مفاهیم اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی نیز اهمیت داده شد. بنابراین روند تاریخی شناخت فضاهای شهری بدین صورت بوده است :

ماقبل سال ۱۹۹۰ :

مباحث کالبدی- فضایی حائز اهمیت بوده است. عرصه فعالیت بیشتر عرصه معماران و هنرمندان و شهرسازان و برنامه ریزان فیزیکی و بیشتر جنبه های زیبایی شناسی و فرم گرایی در شناخت آنها اهمیت داشته است.

بعد از سال ۱۹۹۰:

مباحث فرهنگی- اجتماعی نیز وارد شد. عرصه فعالیت مجالی برای جامعه شناسان و بوم شناسان، اقتصاد دانان و فرهنگ شناسان نیز فراهم کرد تا به این عرصه نیز پا گذارند.

نکاتی درمورد طراحی فضاهای شهری:

در طراحی فضای شهری باید به موقعیت و شناخت کلیه پارامترهای مورد نظر در مرحله شناخت و تحلیل آنها و در نهایت دستیابی به مطلوبیت بعنوان یک شاخص هدف توجه داشت.

در شناخت فضای شهری، معیارها، شاخص ها، و خواسته های مخاطبین فضای شهری استفاده کنندگان دست یابیم.

عرصه طراحی ، فضاهای باز شهری هستند.

در ادبیات نظری معاصر، فضای شهری را عمدتاً منوط به دو نوع فضای میدان و خیابان می‌داند.

عمدتاً دو نوع فضای شهری از دیدگاه کالبدی و زیبایی شناسی در عرصه شهرها وجود دارند.

۱- میادین

۲- خیابان ها

خیابان ها مسیر حرکت و عبور وسایل نقلیه و پیاده و عرصه بروز فعالیت های اقتصادی، اجتماعی، و کالبدی است. از خیابان انتظار حرکت (تکاپو قبل معابر) /رفتار (اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی)/ کالبدی

- وجوه اهمیت خیابان ها :

۱- شناخت کلی از شهرها و محیط های قابل زندگی (محیط پیرامون) تأثیر بسیار زیادی در شناسایی و شناساندن این دید می تواند داشته باشد.

۱-ترافیک (جابجایی، دسترسی، حمل و نقل): عبور و مرور، ویژگی های کارکردی، عملکردی موضوع: راه (مسیر)

خیابان: خیابان به عنوان بستر عنصر جابجایی و دسترسی به مقاصد خود تلقی می کنیم.

۲- در شکل کلی ساختار شهرها و فضاهای شهری تأثیر زیادی دارد هنگامی که از نظر ساختاری و کالبدی شکل به خیابان ها بدهیم می توان با طراحی و جانمایی خیابان ها و همچنین نوع و نحوه نگرش طراحی می توان در شکل گری فضای شهری دخیل باشیم.

۳- در شکل کلی- ساختار کلی استخوان بندی فضای شهری تأثیر دارد. (خیابان نقش اساسی در شکل گیری و طراحی فرم فضاهای شهری و شناخت ساختار و استخوان بندی فضای شهری دارد)

۴- در فرم کلی و نوع هویت بخشی به فضای شهری تأثیر دارد. فرم هندسی در جمع بندی کلی میتوان یک تصویر ذهنی از شهرها و فضای شهری داشته باشیم. مثال : شبکه های شطرنجی شکل کلی شطرنجی فرم خیابان ها تأثیر بسیار زیادی در محیط پیرامون دارد.

۵- در تحلیل فرم فضای شهری هویت بخشی و میزان خوانایی شهرها نقش مهمی دارد. استخوان بندی کلی فضاهای شهری را می توان با شکل خیابانها بشناسیم.

۶- خیابان عرصه بروز فعالیت های اجتماعی و اقتصادی است. شامل رفت و آمدها، گفت وگوها، تبادلات اجتماعی محل خرید و فروش و تبادلات اقتصادی

۷- خیابانهای عمدتاً عرصه طراحی بناها و ساختمانها و کالبد شهرها و فضاهای شهری دارند و جنبه های ظهور و بروز طراحی کالبدی را (معماری- طراحی شهری) در این فضا مشاهده می شود. آثار معماری و تجسم های زیبایی شناسی را در این فضا مشاهده می کنیم.

۸- ارتباط خیابانها با مباحث اقتصادی (خیابان بعنوان یک مرکز عرضه و تبادلات اقتصادی شناخته می شود) پویاترین مکان های فضای شهری بازارهاست پس جایی که بخواهیم پویایی در فضای شهری ایجاد کنیم در آن مکان بازار احداث می کنیم. با توجه به این موضوع :

a) طراحی خیابان بعنوان یک فعالیت طراحی شهری تأثیر بسیار زیادی در ایجاد پویایی و تزریق مطلوبیت فضایی در فضای شهری را دارد. [همجواری این عامل با فضاهای شهری بعنوان یک عنصر یا شاخصه مطلوبیت را شناخته می شود]

b) خیابان بعنوان یک فضای شهری عرصه فعالیت های اقتصادی و بعنوان مرکزی برای مبادلات اقتصادی مطرح است (یعنی در یک فضای شهری امکان ایجاد مراکز اقتصادی مغازه ها، پاساژها) در این فضای شهری وجود دارد.

۹- سطح وسیعی از شهرها و فضاهای شهری ، را خیابان بخود اختصاص داده است.

گاهی از خیابان فقط برای دسترسی استفاده نمی شود بلکه می توان از آن برای ایجاد فضاهای پویا و عرصه های اجتماعی استفاده کرد. چنانچه از خیابان برای این بحث استفاده شود می توان سطوح مورد نظر را افزایش داد.

در کشورهایمانند ایتالیا، در خیابانهای خاص زمان گذشته که به نوعی میراث هویتی باقیمانده از دوران گذشته است، بعضاً کارکرد آن به گونه ای بوده که خیابان هم محل حرکت ماشین و هم حرکت پیاده بوده است. در زمانه پیش رو سعی کرده اند بطور کلی حرکت ماشین را محو کنند و خیابان و فضای شهری حاصل از آن را اختصاص به پیاده بدهند.

۱۰ - از خیابان بعنوان مهمترین محل بروز و طراحی و نمایش عناصر سیمای شهری و به طور کلی سیمای شهر نام برده می شود. (در مفاهیم سیمای شهری و تشدید ساختار سیمای شهر خیابان نقش اساسی دارد)

۱۱ - خیابان بعنوان مهمترین و حساس ترین عرصه بروز طراحی شهری مطرح می باشد. منظور از خیابان در اینجا به معنای چند مفهومه آن است یعنی صرفاً برای حرکت نیست بلکه خیابان به منظور پویایی، ایجاد حرکت پیاده و ... استفاده می شود و نه فقط برای حرکت ماشین. (نقش دسترسی و نقش اجتماعی)

۱۳ - خیابان بعنوان مهمترین عامل ارتباطی در فضاهای شهری نام برده میشود. هر یک از Zone ها یک فضای شهری اند. برای ارتباط بین آنها ۲ نوع عام ارتباطی وجود دارد : ۱- ارتباط عملکردی ۲- دسترسی ها

این ارتباط دهنده ها علاوه بر مرتبط سازی می تواند خودش بعنوان یک فضای شهری مطرح باشد.

تاثیر طراحی شهری در مسائل اجتماعی :

بطور مثال در مناطقی که بزهکاری زیاد اتفاق می افتاد برخی تحقیقات نشان داد که یکی از دلایل آن وجود مناطق بسیار تاریک بوده و یا وضعیت کالبدی نابسامان آن و معابر درهم پیچیده و ... که عمدتاً در طراحی فضای شهری در آن منطقه پیشنهاد شد که در آن مناطق نورپردازی انجام شده و بسیار روشن طراحی شود و یا بافت کالبدی آن بسامان شود. پس دیدگاه فرهنگی- اجتماعی بایستی در طراحی شهری مورد بررسی قرار گیرد.

فرم در فضاهای شهری :

ساختار شکلی برای فضاهای شهری فرم قائل هستیم.

عوامل ساختاری تشکیل دهنده فرم :

۱- نقطه

۲- خط

۳- سطح ۴- حجم

عوامل بالا مهمترین نقش را در تحلیل و طراحی و شکل گیری فضای شهری دارند.

۱- نقطه : مهمترین و خردترین یا جزئی ترین عامل تشکیل دهنده فرم در فضای شهری است.

۲- خط : از حرکت و امتداد نقطه خط تشکیل می شود. حرکت متوالی نقطه ایجاد فرم می کند که خط تشکیل می شود.

یعنی اگر بتوان در فضای شهری نقاط را ردیابی کنیم (دنبال کنیم) به یک خط می رسیم که این نقاط می تواند یکسری عناصر جزئی معماری باشند و یا یک ساختار کلی (محدودده یا عامل کلان) باشند. اما وقتی یک رودخانه را پیگیری می کنیم بصورت کلان (دید کلی) می توان محدودده خطی بحساب آید.

۳- سطح : از حرکت و امتداد خطوط سطح تشکیل می شود که بعنوان عامل تشکیل دهنده فرم مطرح است.

۴- حجم : از حرکت و امتداد سطوح یا یک سطح، حجم تشکیل می شود.